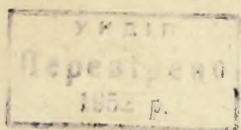

РАДЯНСЬКА ОСВІТА

Зміст

	Стор.
Попов О. — Непсихологічна небезпека	1
Полуботко. — Тесленкові твори в сучасн. радшколі	4

Методи й практика школи

Федорівський К. — До стану естетичн. та фізичн. виховання	21
Самброс Ю. — Спроба тестів у школах соцвиху	25
Михалевич. — Колективні виправ. писем. прац.	40
Олійник Е. — Дитячий театр у школі	42

Життя школи і вчителя

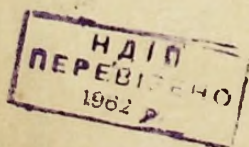
Харців В. — З зап. ої книжки	44
Сапухін П. — Спра. з місцевими архівами	53
Дубенець. — До іст. і українських грамоток	55

Політогляд

Чорний М. — Н. останньому шаблі	60
---	----

Хроніка

Задезиголова. — Стан педагогічної роботи в Д/Б	67
Ганжій А. — Досвідна справа в галузі соцвих.	69
В НКО	74
Радянська книжка	75
Нам пишуть	79
Поштова скринька	80

Листопад

1926

№ 11

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

До історії українських граматок

В п'ядесятих роках минулого століття наші стародавні українські педагоги й письменники поясняли, що українська мова гарна тим, що вона проста. Як надруковано, так і вимовляй, а як вимовляєш, так і пиши. На цій підставі, головним чином, і провадилось у той час навчання граматки. Цікаво, що в 1859—61 роках, коли дозволили друкувати граматки на українській мові, і коли про американську методу зовсім не було чутки, наші українські педагоги вже складали українські граматки за методою читання „по верхах“, тоб - то цілих слів.

Таких граматок було надруковано п'ять: дві в Москві й три в кол. Петербурзі. Додаю коротенький, але цікавий із методичного

боку, огляд змісту чотирьох таких граматок, а саме : 1) Іллі Деркача, 2) П. Куліна, 3) Миколи Гатцука й 4) Тараса Гр. Шевченка.

1. Українська граматка. Скомпонував Ілля Деркач. Ціна 5 коп. Москва. Друкарня Каткова. 1861 року. Стор. 24 з написом на обгортці:

Не цурайтесь того слова,
Що мати співала,

Як малого сповивала,
З малим розмовляла...

Т. Шевченко

У передмові до вчителя Деркач дає таке пояснення: „Знедавна навчають читати одразу по верхах. Від чого не так уже важко стало вчитися грамоті. Нічого вже більш школяреві довго нудиться над букварем. В десять уроків школяр має змогу навчитись добре читати, коли тільки вчитель пильнуватиме кожний урок до ладу проказати і не квапитиметься починати далі, не побачивши, що школяр добре знає те, що написано до вчителя; а після того нехай починає вчити, кого схоче. Добре буде. Новинка не важка, не треба багато морочити свою голову. Починайте з першого урока“.

„Урок перший. В перший урок вчитель проказує перше слово, наприклад, лю-ди, витинаючи різно кожний склад слова. і школяр промовляє за ним. За цим проказує друге слово — сі-но; потім промовляються перші два слова укупі (лю-ди, сі-но). Далі вчитель проказує третє слово — ги-ря, і промовляє укупі з школяром усі три слова (лю-ди, сі-но, ги-ря). Отак проказується і промовляється укупі й останнє слово (ку-па).

Після цього вчитель показує на яке-небудь слово, наприклад, сіно, або инше яке; школяр повинен сам прочитати. Побачивши, що школяр добре запам'ятував кожне слово, розказує йому, що кожне слово визначає. Коли школяр вмітиме показати і прочитати кожне слово, тоді вже вчитель починає проказувати склади і показує, в якому слові є такий склад. Після цього прохає школяра показати йому який-небудь склад проміж складами і вшукати склад в словах. Коли школяр тямитиме, що таке слово, і що таке склад, тоді вже можна проказувати і букви“.

З цього бачимо, що в ті часи справа навчання грамоти була більш-менш проста й чітка, без плутанини, штучности настирливости. Матеріал для навчання розраховано на десять окремих уроків, а саме:

Урок перший

Лю-ди. Ги-ря.

Сі-но. Ку-па.

Урок третій

Мо-ва

Ха-та

Бу-ча

Урок п'ятий

Ху-до-ба

Че-ре-да

Ку-ра-ва

Урок шостий

Ік-ли. Ів-га

Яр-мо. Юр-ко.

Ікки у кабана. Юрко і Івга поїхали на поле.

Урок сьомий

Воля — козака доля. Що громадї, те і бабі. Аби болото, а жаба буде.

Урок десятий

Мова — розмова, мало — чимало, дуже — байдуже, чоло — чоловік, кілька — скільки й т. інше.

Для читання

Есть на світі доля,

А хто її знає?

Есть на світі воля,

А хто її має?..

Блажений муж на лукаву

Не вступає раду...

Т. Шевченко

2. Граматка П. Куліша. Друге видання. Ціна 5. коп. Сто-рін. 68. С. - Петербург, 1861 р.

В другому скороченому виданні „Граматки“ Куліш пише: „Слава богу, діждали ми доброї години, що скрізь по Україні за письменство прийнялися. Тепер тільки про те вже треба дбати, щоб хлопчиків і дівчаток своєю рідною мовою до розуму доводити, щоб дитина, вчившись письменства, од своїх людей не одвикала і на добро своїй громадї до розуму доходила.

На перших двох сторінках в граматці надруковано н'ять азбук різного характеру й розміру, а саме: 1) азбука велика, 2) маленька, 3) прописна азбука, 4) стрічна азбука, 5) крива азбука. Окрім того, на останній сторінці — пропис (велика й мала азбуки). В поясненнях для вчителя доводиться, що означають деякі літери, і як їх вимовляється на голос. На окремих сторінках вміщено дванацять урків для читання слів складами й поверхами.

Урок перший

Не-ма в сві-ті прав-дя,

Як рід-на-я ма-ти

Нема в світі правди,

Як рідная мати.

Урок другий

Як бать-ка по-ки-неш,

То й сам за-ги-неш.

Як батька покинеш,

То й сам загинеш.

Урок третій

Ук-ра-ї-но, Ук-ра-їно,

Рід-на мо-я нень-ко!

Як зга-да-ю те-бе, кра-ю,

За-пла-че сер-день-ко.

Україно, Україно,

Рідна моя нені ко!

Як згадаю тебе, краю,

Заплаче серденько.

3. Українська абетка. Вистачив Микола Гатцук. Ціна 15 коп. Москва. Університетська друкарня, 1861 року (дозвол. 7 марта 1860 р.). Сторін. 118. 1/8.

В своїй присвітці М. Гатцук мусить казати: „... Скільки мені не траплялося читати букварів, але ж, читаючи їх, я бачив, що вони

не мають мови того люду, за-для якого їх пишеться. Добре знаючи, яку припийку роблять букварі ті належному свічченню, я повабивсь скласти свою працю, пильнуючи, щоб вона, як перший вчинок, була найкраща люду малому, ласила-б його рідним та звичайним йому словом і не тручала-б його від себе важким примушене-надданим йому писанем“.

Зміст „абетки“. На перший сторінці малюнок запорожця, який сидить біля моря, під дубом. Коняка його тут-же на волі пасеться. Біля дуба — спис, рушниця, шабля, шапка, гаманець і инше. Малюнок змальований із портрета Калуповського (старої Січі). Під малюнком підпис:

Запорожець
„Козак душа правдивая
— Славу добре дбає...“

На перших восьми сторінках „Абетки“ надруковано 28 яскравих малюнків на всі літери абетки, по чотири малюнки на кожній сторінці. Над малюнками праворуч надруковано відповідні літери. Під малюнком — підпис двома шрифтами. Так, малюнок — Віз. Підпис — $\frac{\text{Віз}}{\text{Віз}}$.

Малюнок — Козак. Підпис — $\frac{\text{Ко-зак}}{\text{Козак}}$ Малюнок — Чабав. Підпис — $\frac{\text{Ча-бав}}{\text{Чабав}}$ і т. д.

„Маючи крес“, каже Гатцук, „щоб дати латвійшу і заласнійшу змогу світитись малому у належних його основах, я спочатку прибрав невеличкі, але-ж сутопростолудні вірши, які кожному учню добре знайомі: „Іде коза рогата“..., „Я коза дериза...“. Равлику, павлику...“, „Малесенький хлопчик...“, „Іди, іди, дождчику...“, „Ходє сон поз вікон“...“

Так, вірш „Іде коза рогата“ надруковано за тим самим зразком, як і підписи під малюнками, а саме:

Іде коза рогата;	Веде діток кошлата;
Іде коза рогата;	Веде діток кошлата;
Іде коза рогата;	Веде діток кошлата;
Іде коза рогата;	Веде діток кошлата;
Іде коза рогата;	Веде діток кошлата;

Іде коза рогата,
Веде діток кошлата...

Таким чином, учні перечитують, після 28 слів під малюнками, 6 коротеньких народніх дитячих віршів, надрукованих трьома різними шрифтами. Процес читання цих віршиків захоплює остільки, що вони скоро одержують звичку до читання цілих слів і речень, які добре й вимовляють. Далі йдуть вірші та статті, в яких кожний рядок надруковано двічі, по два рядки й далі по одному рядкові. Що до решти віршів і оповідань, то їх надруковано, звичайно, як і в інших книжках.

4. „Букварь южнорусскій. Составил Тарас Шевченко.“
Ціна три копійки. 1861 року, 24 стор. Санктпетербург.

На першій сторінці букваря надруковані велика й мала азбуки.
а на другій надрукована тільки велика азбука, де літери змішані.
На 5-й і 6-й сторінках надруковані перші уроки для читання, по
4 рядки в кожному віршові стиху.

Стих первий

Чи є що луч-че, кра-ще в сві-ті,
Як уку-пі жи-ти,
З бра-том доб-рим доб-ро пев-но
По-звать, не ді-ля-ти?

Далі цей-же стих надруковано звичайним набором.

Чи є що краще, лучче в світі,
Як у купі жвти,
З братом добрим добро певно
Пожити, не ділити?

На 12 сторінці букваря надруковано окремо рукописні велика
й мала азбуки. Для писання надруковано рукописними літерами
такий матеріал:

Де єсть добрі люди,	А де кривда буде,
Там і правда буде,	Там добра не буде.

На 23 і 24 сторінках вміщено приказки: „Брехнею увесь світ про-
йдеш — та назад не вернешся. Багато панів, а на греблю й нікому.
З брехні не мруть — та віри більш не-ймуть. Кому-кому, а куцо-му
буде!“

Казав пан:	Не вірь
Кожух дам —	То звірь:
Та слово його тепле.	Хоч не вкусить — то злякає.

В той час, коли питання щодо методу навчання грамоти зали-
шається нерозв'язане, коли це питання являє собою одну з най-
актуальніших проблем сучасних педагогів-методистів, цікаво зробити
екскурс у минуле української педагогіки й переконаватися в тому, що,
власно кажучи, „воз и ныне там!“

З розглянутих нами граматок давнього часу бачимо, що вони були
на одному з нами шляху. Вони користувалися методом цілих слів,
але не відкладали й аналізу слів. Перше йде весь час поруч із другим.

Останній рефлексологічний досвід І. Арямова¹⁾ призводить знову
до того висновку, що найкраще користуватися методом цілих слів,
але не в чистій американській формі, а з додатком аналітико-синте-
тичної проробки матеріалу.

¹⁾ Загальні пояснення, зазначені в статті Ів. Арямова „Рефлексологические предпосылки методов обучения грамоте“. Дивись часопис науково-педагогічної секції Державної Ученої Ради „На путях к новой школе“, № 6, 1925 р.